

Aarhus
Symfoni
22/Orkester
/23

Mendelssohn, Schumann & Sibelius

NÅR ORDENE TIER

15. september 2022 kl. 19.30
Symfonisk sal • Musikhuset Aarhus

PROGRAM

Felix Mendelssohn (1809-1847)

Overture til *En skærsommernatsdrøm* (1826)

15 min.

Robert Schumann (1810-1856)

Klaverkoncert i a-mol (1841-45)

30 min.

- 1 Allegro affettuoso
- 2 Intermezzo. Andantino grazioso
- 3 Allegro vivace

P A U S E

25 min.

Jean Sibelius (1865-1957)

Symfoni nr. 1 (1899)

40 min.

- 1 Andante, ma non troppo – Allegro energico
- 2 Andante (ma non troppo lento)
- 3 Scherzo. Allegro
- 4 Finale. Andante - Allegro molto - Andante assai - Allegro molto come prima - Andante (ma non troppo)

Varighed i alt ca. 110 min.

MEDVIRKENDE

Michał Nesterowicz

DIRIGENT

Alexander Gavrylyuk

KLAVER

Raphael: Head of an Apostle Surrounded by a Tongue of Fire and a Nimbus (1500-1550)

NÅR ORDENE TIER

af Christina Blangstrup Dahl

Mendelssohn Overture til *En skærsommernatsdrøm*, op. 21

Den lyseste leg og det alvorligste mørke: Til denne koncert får vi et lyst og et mørkt værk – og et, der rummer begge dele. Denne sæson står i ungdommens og udforskningens tegn, og derfor lægger vi ud med en ouverture skrevet af en purung komponist. Mendelssohns koncertouverture over *En skærsommernatsdrøm* er skrevet i ren begejstring over Shakespeares finurlige univers befolket af alfer, adelige og amatørskuespillere.

”For mig begynder musikken, når ordene tier.” Sådan sagde Sibelius om sin musik. Sibelius’ første symfoni er en levende, åndende, kompleks organisme – og havde en enorm betydning for det finske folk. Sibelius skriver således et helt lands identitet frem gennem sin musik. Der brænder en uudslukkelig ild i denne tour de force af styrke, passion og nordskandinaviske dunkelhed, når den unge nation forsøger at finde sine rødder. Symfonien er en dannelsesroman – bare i musik.

I Schumanns klaverkoncert mødes to modsætninger: Det drømmende og det udadvendte. Koncerten er skabt af ynde, blødhed og musikalsk udtrykskraft, og rampelyset deles ikke sjældent mellem solist og orkester. Den er også meget mere end blot en klaverkoncert: ”Min koncert er et kompromis mellem en symfoni, en koncert og en gigantisk sonate,” fortalte Schumann.

Koncertouverturen til Shakespeares *En skærsommernatsdrøm* er skrevet af en purung komponist. Mendelssohn var blot 17 år, da han skrev den, og den meget unge mand havde naturligvis ikke en bestilling på den. Den er således skrevet på ren inspiration, efter Mendelssohn havde læst Shakespeares skuespil. Overturen er fyldt med skæmterier fra komedien, heriblandt de travle alfefødder i strygerne i begyndelsen og senere et æsels skryden.

Faktisk er det ikke bare et af Mendelssohns første store værker – det er også musikhistoriens første koncertouverture. Det er en genre, som ikke bare fungerer som en begyndelse (som ouverturen gør), men i sig selv repræsenterer et værk, en historie eller et sted. Genren blev uhyre populær i romantikken – og det er denne ouverture, der startede trenden. I næste uge skal vi for øvrigt høre flere koncertouverture, når vi fokuserer på Shakespeares *Hamlet*.

Den unge Mendelssohn måtte rejse over 100 kilometer gennem en snestorm for at nå frem til premieren (hans første). Her var Mendelssohn også den ene af to solister i komponistens egen koncert for to klaverer. Mendelssohn spillede også Webers *Konzertstück* – og efter pausen

satte han sig ned i førsteviolingruppen og spillede Beethovens niende symfoni. Det må siges at være en premiere, hvor man har gjort sig fortjent til bifaldet.

Bonusinformation: Vi kan faktisk ikke være helt sikre på, at vi spiller de samme toner i dag som i 1826. En bekendt af komponisten glemte nemlig det eneste eksemplar af partituret i en taxa, og Mendelssohn måtte genskabe det ud fra hukommelsen.

Schumann *Klaverkoncert, op. 54*

Florestan og Eusebius. Det er to karakterer, som Schumann ofte brugte i sin musik til at udtrykke de to sider af livet: Den udadvendte Florestan overfor den drømmende Eusebius. I hans klaverkoncert mødes de igen – allerede i koncertens allerførste øjeblikke. Her lægger vi ud med energisk musik i orkestret, og klaveret overtager energien – typisk Florestansk beslutsomhed og overstadighed. Derefter sætter træblæserne ind med Eusebius' drømmende tema over tonerne C-H-A-A. Her skal vi ud på lidt bogstavjagt; det er nemlig en hyldest til Clara (eller CHiArA, Roberts italienske kælenavn for Clara). Hun var Schumanns kone, hans største fortaler – og solist ved koncertens premiere. Disse to temaer – eller måske rettere temperamenter – mødes igen og igen i første sats.

Anden sats er et intermezzo, altså et mellemspil. Temaet er præcis lige så fordringsløst som titlen; en lille delikat melodi. I det hele taget er stemningen

i satsen intim, inderlig og ukompliceret. Vi er stadig i den tidlige del af den romantiske periode, hvor musikken er mere lyrisk end stormombrust.

Satsen går direkte over i tredje sats. Det er en allegro vivace, altså en hurtig og livlig sag, fyldt med farver og variation. Hvis anden sats stod i Eusebius' tegn, så kommer Florestan på banen her, og musikken er udadvendt, blomstrende og livsbekræftende.

Det er en koncert, der lægger vægt på ynde, blødhed og musikalsk udtrykskraft frem for bombastisk klaverpral, og rampelyset deles ikke sjældent mellem solist og orkester. På sin vis er det derfor på mange måder en sværere koncert end de sværere koncerter(!); det er simpelt hen ikke nok at kunne bevæge fingrene hurtigt. ”Min koncert er et kompromis mellem en symfoni, en koncert og en gigantisk sonate. I indser, at jeg ikke kan skrive en koncert for virtuoserne – jeg må skrive noget andet,” sagde Robert Schumann selv om koncerten. Det var tanker, som Schumann allerede havde gjort sig tilbage i 1839: ”Vi må afvente det geni, som vil vise os på en ny og mere strålende måde, hvordan orkester og klaver kan kombineres; hvordan solisten, herre over tangenterne, kan udfolde sit instruments mangfoldighed og sin kunst, mens orkestret ikke længere blot er en tilskuer, men kan væve sine mange facetter ind i scenen.” Robert blev åbenbart træt af at vente på et sådant geni og tog pennen i egen hånd.

Clara var en af Roberts største fortalere, og efter premieren skrev hun ”hvor fuld af opfindsomhed, hvor interessant fra begyndelse til ende, hvor frisk og hvor smukt et hele!” Hun var ikke den eneste, som var begejstret; koncerten fik en meget positiv modtagelse. *Leipzig Allegemeine Musikzeitung* priste koncerten ”fordi den heldigvis undgår genrens sædvanlige ensformighed, idet den – med stor kærlighed og omsorg – giver den obligatoriske plads til orkestret uden at formindske klaverets rolle, og på smukkeste vis evner at kæde de to uafhængige dele sammen.” Det er meget muligt, at også Grieg blev inspireret af denne koncert (ligesom Rachmaninov senere blev inspireret af Grieg); begyndelsen på de to koncerter har i hvert fald samme karakter.

Sibelius *Symfoni nr. 1, op. 39*

”For mig begynder musikken, når ordene tier.”
– Sibelius

I dag er det let at glemme det her i det sydiskandinaviske, men Finland er faktisk ikke en særlig gammel nation. Klemt inde mellem Sverige og Rusland har landet altid været underlagt et af de to lande. I slutningen af 1800-tallet var landet et storhertugdømme i det russiske kejserrige, og den finske nationalfølelse var vokset gennem århundredet: Det finske sprog vandt frem (ikke mindst takket være udgivelsen af nationaleposset *Kalevala* i 1835), og landet havde egen møntfod og frimærker. Forholdet til Rusland blev dog stadig mere spændt, og uafhængighedstrangen voksede.

Det er denne udvikling, som Sibelius skriver sig uafvendeligt og uovervindeligt ind i. *Finlandia* er måske det bedst kendte eksempel, men egentlig var al Sibelius' musik patriotisk – fordi den altid forsøgte at indkapsle og udtrykke den finske folkesjæl. ”Al god kunst er politisk,” lyder et slagord, der næsten altid er forkert – men i dette tilfælde rammer det plet: Gennem skabelsen af en national litterær og musikalsk identitet skabtes også den unge nations identitet.

Apropos det der med, at politisk kunst som regel er noget skidt: Sibelius' musik vokser frem af en indre nødvendighed, ikke af et ydre politisk program (hvor prisværdigt og påtrængende det end måtte være): ”For mig begynder musikken, når ordene tier,” sagde komponisten. ”Kimen og befrugtningen af mine symfonier har udelukkende været musikalske.” Han stoler også på den klassiske symfoniske form – på et tidspunkt i musikhistorien, hvor mange af hans samtidige havde dømt den snærende og altmodisch.

Verdens smukkeste klarinetsolo. Sådan starter Sibelius' første symfoni. Det er også symfoniens gennemgående tema, som vi får her. De tussmørkedunkle toner afløses af intense strygere; ”intetst behersket” er måske den bedste karakteristik af Sibelius' musik. Der er noget tilbageholdt over musikken, som om enorme kræfter kun med nød og næppe holdes i skak under de enkelte instrumenters individuelle bidrag til musikken. Helheden er så uendelig meget mere end de enkelte dele hos

Sibelius; man fristes til at mene, at det er selveste den finske nationalkarakter, der ruger under overfladen, som en gigantisk vulkan, der netop i disse år var ved at vågne med en kraft så uimodståelig, at den omformede om ikke det geologiske, så i hvert fald det politiske landkort i regionen. Om det så er de to pizzicati (altså knips på strengene) til sidst i satsen, så er de fortættede af betydning.

Den langsomme sats er ikke specielt langsom – faktisk er den slet ikke langsom; Sibelius skrev, at den skulle være "Andante, ma non troppo lento", hvilket betyder "Jævnt gående, men ikke for langsom". Den har til gengæld noget af den samme indadvendte tone som en gængs langsom sats. Den vuggende melodi i violiner og cello er romantisk og længselsfuld. Den følges af en mørklødet duet mellem to fagotter (et instrument, hvis klang Sibelius betragtede som ærkefinsk) og andre træblæsere. Derefter bruser musikken op i en storm, og satsen igennem bølger intensiteten op og ned – som et undertrykt folk, der ikke længere kan holdes nede. Det er ikke svært at forstå, hvorfor Sibelius fik så stor betydning for det finske folks frihedskamp. Til sidst vender vi tilbage til det romantiske tema og finder ro der. Sibelius' forkærlighed for Tjajkovskij er tydelig her i anden sats såvel som i symfoniens finale ("Der er meget i den mand, som jeg genkender i mig selv," sagde Sibelius om Tjajkovskij).

Tredje sats er helt vidunderlig. Det er en scherzo, altså en munter sats. Og den lyder, som om Sibelius har indforskrevet

alle de finske skoves under- såvel som overjordiske beboere, fra gumpetunge skovtrolde trampen til lette alfers dans, fuglekvidder og vidunderlige hornsignaler. Det er som en flok skovtrolde på picnic, der nyder det lokale dyreliv – og så blander Sibelius i midterdelen sig alligevel med sit intenst indadvendte blik, som om vi atter en gang ser indad i den finske folkesjæl i stedet for ud mod landets natur (mytologisk såvel som reel).

Sidste sats søger tilbage til den indledende sats' melankoli. Ligesom den langsomme sats ikke var specielt langsom, så adskiller den sidste sats sig også i karakter fra de overgivne og overfladiske udladninger af energi, som ellers ofte udgør en symfonis sidste sats. Musikken er ganske vist hurtig, men den er mindst lige så intens som de øvrige satser. Klarinettens tema fra første sats bliver her overtaget af strygerne, og satsen veksler mellem syngende romantiske linjer og stormombruste, turbulente dele. Til sidst bygger satsen op til det, der virker til at blive et intenst klimaks – ganske, som vi kender dem fra andre romantiske symfonier. Det får vi imidlertid ikke! Eller rettere, det gør vi – og så slutter Sibelius af med et par sagte pizzicati (altså knips på strengene). Nu er finner jo ikke kendt som det mest udadvendte folk, og derfor er symfoniens slutning faktisk meget mere passende, end man lige først antager. Som om dette blot er første skridt på vejen – eller første slag i kampen for en national identitet.

Bonusinformation (og her gælder det altså om at holde på hat og naturvidenskabelige briller): Hvis man synes, at man af og til kan høre en mærkelig rumlen i sidste sats uden at kunne identificere kilden, så er der en årsag til det. Den hedder intermodulation distortion (IMD) – som kan oversættes til noget i retning af "intermodulær forvrængning". Hvilket man ikke bliver meget klogere af, men hæng på: Det menneskelige øre kan narres til at opfange toner, der hverken bliver spillet af instrumenterne eller er skrevet ind i noderne. Det er imidlertid ikke en auditiv illusion; i dag kan man måle

effekten (og muligvis også bruge den som våben, men det er en helt anden sag). Det kunne man ikke på Sibelius' tid; men komponisten vidste ganske enkelt, at sådan opfører musikinstrumenter sig. Lidt ligesom det oprør, der opstår, når et folk alt for længe undertrykkes.

Rigtig god koncert – med og uden rumlen.

OMKRING SIBELIUS' FØRSTE SYMFONI

I Sibelius' store produktion rager hans syv symfonier op som milepæle. I den første møder vi en dramatisk nationalromantiker med et vildt temperament.

Læs Peer Kjær Andersens artikel om Sibelius på vores hjemmeside under "Baggrundshistorier".

AARHUSSYMFONI.DK

Michał Nesterowicz DIRIGENT

Michał Nesterowicz's karriere som dirigent begyndte, da han vandt Cadaqués Orchestra European Conducting Competition i 2008.

Siden da har hans karriere taget fart, og i dag dirigerer han jævnligt orkestre som Concertgebouworkest, Gewandhausorchester Leipzig, Münchner Philharmoniker, Tonhalle-Orchester Zürich og HR Sinfonieorchester Frankfurt.

Han er førstegæstedirigent ved Sinfonieorchester Basel og Arthur Rubenstein Philharmonic i Lodz – og så dirigerer han jævnligt i Skandinavien, hvor han har stået på podiet i Malmø, Oulu og i København foran Copenhagen Phil.

Alexander Gavrylyuk KLAVER

Den ukrainske pianist Alexander Gavrylyuk har spillet med orkestre som Chicago Symphony, Sydney Symphony, Dallas Symphony, Bergen Filharmoniske Orkester, Staatsorchester Rheinische Philharmonie og Antwerp Symphony Orchestra. I 2017 spillede han Rachmaninovs tredje klaverkoncert til en BBC Proms-koncert med aldeles fremragende anmeldelser til følge; The Times kaldte ham ligefrem for "en åbenbaring".

Alexander Gavrylyuk spiller også solokoncerter og har bl.a. optrådt i Musikverein

i Wien, Tonhalle Zurich, Wigmore Hall, Concertgebouw Master Pianists Series, Suntory Hall, Tokyo Opera City Hall, Tokyo City Concert Hall, San Francisco og Sydney Recital Hall – og så spiller han jævnligt kammermusik med violinist Janine Jansens i hele Europa. Desuden er han optaget af velgørenhed, herunder i organisationen Theme and Variations Foundation, som har til formål at yde støtte og opmuntring til unge australske pianister, samt Opportunity Cambodia, som arbejder for uddannelse til cambodjanske børn.

KONCERTBESÆTNING

VIOLIN I

Ian van Rensburg
Cristian Chivu Ivan
Johanna Tolvanen
Hanne Holt Nielsen
Thea Clemson
Todd Cadieux
Katrín Djordjević Sønnichsen
Matthias von Niessen
Matthias Gahl
Nadia Kornilova
Hayato Ishibashi
Adrian Dima, assistent

VIOLIN II

Sarah Lucy Foldager
Birgitte Bærentzen Pihl
Pernille Jönsson Nüchel
Erik Søndergaard Jensen
Vibeke Lund Nielsen
Peter Clemson
Violina Petrova, kontrakt
Amandus Lind, kontrakt
Sonja Lind, kontrakt

BRATSCH

Luminita Marin
Christine Hage Larsen
Zane Kalnina
Nikolaj Lind Pedersen
Lars Kvist
Lise Pehrson
Eva Paulin
Ático Razera

CELLO

Eugene Hye-Knudsen
Brian Friisholm
Ananna Lützhøft
Fang-Yu Liang
Else Anker-Møller, assistent
Anne Hall, assistent

KONTRABAS

David Møllfatrik
Christian Jørgensen
Frank Christensen
Poul Erik Jørgensen
MARIKE GRÜTNER, kontrakt

FLØJTE

Lena Kildahl Larsen
Toril Vik Kjeller
Judith Wehrle

OBO

Gaëtan Schwab, kontrakt
Malene Bjerg Poulsen
Lisa Anna Gross

KLARINET

Mathias Vik Kjeller
Vibeke Kærsgaard Lembcke
Kristian Flagstad

FAGOT

Eric Beselin
Magnus Karlsen, kontrakt

HORN

Flemming Aksnes
Lisa Maria Cooper
Jari Kamsula
Klaus Gottlieb
Jack Pilcher May, kontrakt

TROMPET

Kim Hansen
Anders Kildahl Larsen
LLOYD GRIFFIN, assistent

BASUN

Fabrice Godin
Christian Tscherning Larsen

BASBASUN

Jens Vind

TUBA

Jonathan Borksand Hanke

PAUKER

Nikolai Petersen

SLAGTØJ

Anders Lynghøj
Rasmus Vinther, kontrakt

HARPE

Sophia Warczak, assistent

Vær med til at støtte

AARHUS SYMFONIORKESTER

Bliv medlem af
Aarhus Symfoniorkesters Venner

Husk at
venneforeningen holder
gratis optakt for alle før
hver torsdagskoncert.

Se programmet på
www.asov.dk

Optaktsholder 22. september:
Leif V.S. Balthzersen

Medlemskab giver
fri adgang til særlige
prøver/generalprøver,
gratis medlemsblad
samt uvurderlig støtte
til byens orkester.

Meld dig ind på
www.asov.dk

eller ved henvendelse til formand
Tove Christensen, dr. med.
asov.tc@gmail.com

God fornøjelse!

Bare koncentrer dig om musikken

Bagefter skal vi nok opdatere dig med de **vigtigste nyheder**

Jyllands-Posten

MUSIKHUSET

Aarhus Kammer- musikfestival

16. - 18. september

Sommer- fugledalen

Ellen Hillingsøe & Musica Ficta
28. september

De Fire Årstider

Karl Aage Rasmussen &
Concerto Copenhagen
8. oktober

Ray Chen & The Knights

Beethoven, Jánacek,
Jacobsen & Klyne
29. oktober

Joshua Bell & Academy of St.Martin in the Fields

Schumann & Paganini
19. januar

Cosi fan Tutte

Den Kongelige Opera med
Aalborg Symfoniorkester
1. april

→ musikhuset.dk